

7. Главные женские новости [Электронный ресурс] – Режим доступа : <https://lady.tut.by/news/style/519239.html>. – Дата доступа : 10.10.2017

8. Психолого-педагогическое сопровождение детей особой заботы: коллективная монография / отв. ред. А.Ю. Нагорнова. – Ульяновск : Зебра, 2017. – 125 с.

Рубец В.В., студэнт

Навуковы кіраўнік – Пісарэнка А.М.

ЧЫСЦІНЯ МАЎЛЕННЯ СУЧАСНАГА СТУДЭНЦТВА

Чысціня маўлення як камунікатыўная якасць цесна звязана са стылістычнымі і этычнымі нормамі, якія дапамагаюць берагчы мову ад засмечвання, кантралююць ўжыванне нелітаратурных моўных элементаў і некаторых літаратурных, унармаваных, якія знаходзяцца па-за межамі мовы адных функцыянальных стыляў, але адлюстроўваюць маўленчую адметнасць іншых. Лінгвісты прапануюць размяжоўваць дзве крыніцы засмечвання.

Асноўную шкоду чысціні маўлення, на іх думку, наносаць менавіта нелітаратурныя моўныя элементы: дыялектызмы; жарганізмы; прастамоўі; фразеалагізмы з прастамоўнай афарбоўкай; некаторыя неалагізмы.

Гэтыя нелітаратурныя лексемы парушаюць чысціню маўлення, якая з'яўляецца адной з самых важных камунікатыўных якасцей, а таксама абцяжарваюць працэс зносін з лінгвістычнага, этычнага і маральнага боку. Мова, перасыпаная словамі з незразумелай семантыкай, са зніжанай стылістычнай афарбоўкай, блакіруе інфармацыйную і эмацыянальную яе засваяльнасць суб'яднікам.

Негатыўны эффект маўленню могуць надаваць і літаратурныя моўныя элементы: канцылярызмы і штампы; запазычаныя словы; вузкаўжывальныя прафесіяналізмы.

Такія словы і выразы, як адзначалася, шкодныя асабліва тады, калі выходзяць за межы тых стыляў, адметнасць якіх складаюць, і калі іх колькасць з'яўляецца празмернай. Разгледзім кожны з пералічаных моўных элементаў.

1. **Дыялектызмы** -- гэта шырокі пласт лексікі, які знаходзіцца па-за межамі літаратурнай мовы. Аднак прысутнасць дыялектызмаў не заўсёды парушае чысціню маўлення. Дадзеныя словы нельга ўжываць у афіцыйна-справавым і навуковым стылях. Але, у залежнасці ад жанру і сітуацыі, дапускаецца магчымасць існавання гэтых слоў абмежаванага ўжытку ў публіцыстычным і мастацкім стылях. Аднак неабходна памятаць, што дыялектнае слова не павінна быць немілагучным, а яго семантыка павінна быць празрыстай; мэтазгоднасць выкарыстання дыялектызмаў павінна быць стылістычна апраўданай. Калі ўсе патрабаванні вытрымліваюцца, то дыялектнае слова можа ўзбагаціць мову літаратурную: напрыклад, у беларускай мове многія літаратурныя назвы раслін дыялектнага паходжання: скрыпень, браткі, вяргіня, гарлачыкі, званочки, альвас і інш..

У размоўным стылі пры дапамозе дыялектызмаў можна падкрэсліць паходжанне асобы і ўзбагаціць мову мілагучным абласным словам. Але трэба пазбягаць празмернасці, каб не збіцца на дыялектнае маўленне: буреке, тудою, сюдою, мыласа – словы паўднёва-заходніх гаворак.

Намі праведзена апытанне сярод студэнтаў, каб даведацца, якія дыялектызмы яны ведаюць і карыстаюцца ў нязмушаным маўленні.

Дыялектызмы: наліснікі (*бліны*), ё (*ёсць*), паронкі і салонікі (*гарачая бульба*), упраўляцца (*даглядаць жывёлу*); дзяркач – *венік*, дзяруга – *пакрывала*; матлахон – *непаседлівы чалавек*, шалінаўка – *святочная хустка*, жылач – *верабей*, рось – *дождж*, буй – *вецер*; скавароднік – *блінец*, прыгрэбіца – *пограб*, каптурчык – *шапка*, капялюш; картопля – *бульба*, файны – *прыгожы*, напроціў – *супраць*, варараўка – *жаба*; гойсаць – *бегаць*; ванзэлак – *вузел*.

2. **Жарганізмы** – словы і выразы пэўнай сацыяльнай групы людзей, яны выкарыстоўваюцца па-за межамі гэтай групы замест слоў агульнанародных. Узнікненне жарганізмаў звязана з імкненнем асобных груп

людзей падкрэсліць сваю індывідуальнасць, ці супрацьпаставіць сябе грамадству або іншым сацыяльным групам, адмежавацца ад іх. **Мэта жаргону** – засакрэціць мову, таму словы з літаратурнага ўжытку пераасэнсоўваюцца, метафарызуюцца. Жарганізмы, як правіла, лаканічныя, экспрэсіўныя, часам ацэначныя, таму яны часта запатрабаваныя. А таксама яны кароткія, сціслыя, таму эканомяць маўленчы перыяд, час. Ёсць толькі асобныя прыватныя выпадкі апраўдання наяўнасці жарганізмаў у некаторых функцыянальных стылях. У мастацкім, публіцыстычным і размоўным маўленні жарганізмы выкарыстоўваюцца з мэтай стылізацыі мовы персанажаў, стварэння каларыту пэўнага сацыяльнага асяроддзя. Вядома, што ўжыванне жарганізмаў гаворыць пра нізкі культурамоўны ўзровень асобы, пра абмежаваны асяроддзем кругагляд, і пра духоўную беднасць. Аднак жарганізмы валодаюць шырокай пранікальнасцю ў штодзённыя бытавыя зносіны, а таксама могуць нейтралізавацца, стаць набыткам мовы літаратурнай. Намі праведзена лінгвістычнае анкетаванне сярод студэнтаў з мэтай выяўлення ўжываемых імі **жарганізмаў**: кучкавацца; стыпуха; універ; базар – *размова*; ажур; шпоры; зелень – *долары*; пара; батанік; хвост; курылка; комп; дамашка; труба – *пераход пад Скарынаўскім праспектам на станцыі метро “Кастрычніцкая-Купалаўская”*; акадэмка – *Акадэмічная бібліятэка, акадэмічны адпачынак*; партызаны – *жыхары партызанскага праспекта*; сорь – *прабач*; сяб – *дзякуй*; лізікі – *салодкае*; Рыа-дэ-Пружанэйра – *Пружаны*; Жданы – *Ждановічы*; Бобр – *Бабруйск*; Рог – *Рагачоў*; Борык – *Барысаў*; Пінкары – *Пінск*; Баранкі – *Баранавічы*.

3. **Прастамоўі.** Прастамоўныя словы і выразы (грубыя, лаянкавыя з адценнем знявагі, пагарды) таксама парушаюць чысціню маўлення. На жаль, у сучаснай мастацкай літаратуры даволі часта выкарыстоўваюцца такія словы і часам ніякая стылізацыя гэтага не апраўдвае: *перыяд не застойны, а адстойны, лавіць кайф і інш.* Аднак для таго, каб стварыць рэалістычны вобраз, каб аўтару паверыў чытач, пры ўмеркаваным выкарыстанні, можна ўжываць прастамоўныя словы і выразы, якія не парушаць стылістычнай нормы. Пры

дапамозе прастамоўяў аўтар можа дасягнуць гумарыстычнага эфекту. Мы правялі апытанне сярод студэнтаў. На іх думку, часта выкарысталыя прастамоўі: дурань, ідыёт, балбес, тупень, казёл, баран, авечка, прыдурак, сабака, алень.

4. **Неалагізмы**— словы або спалучэнні словаў, утвораныя для абзначэння новых прадметаў, паняццяў і з'яў. Неалагізмы часам могуць шкодзіць чысціні маўлення. Словы, створаныя аўтарамі мастацкіх ці публістычных тэкстаў, могуць стаць набыткам мовы літаратурнай, аднак яны не павінны парушаць мілагучнасць мовы і ўспрымацца як штучныя ўтварэнні; назва павінна акрэсліваць змест паняцця, з'явы, прадмета. Літаратурную мову ўзбагацілі лексемы, аўтарства якіх сёння ведаюць не ўсе, але гэтыя словы гучаць натуральна і для ўсіх зразумела, а таксама гэтыя словы адпавядаюць словаўтваральным законам мовы: *дармаеды, крыважадны* (належаць Я. Купалу), *навучэнец, светапогляд* (Я. Колас), *мілагучны, дабрабыт* (У. Дуброўка). **Канцылярызмы і штампы** – гэта словы ці выразы, што механічна паўтараюцца, пазбаўляючы мову індывідуальнасці, збядняючы яе. Канцылярызмы могуць засмечваць мову мастацкага і размоўнага стыляў. Афіцыйна-справавы стыль – крыніца іх існавання, у якім устойлівыя выразы дазваляюць пазбегнуць двухсэнсоўнасці і забяспечыць дакладнасць: *мець на мэце, браць пад кантроль, сканцэнтраваць увагу і інш.*

5. **Запазычаныя словы.** Частка студэнтаў ацэньвае працэс запазычання як станоўчы, як працэс узбагачэння мовы словамі-сінонімамі ці неабходнымі новымі словамі, якія называюць новыя паняцці, прадметы. Другая частка, наадварот, якраз і бачыць негатыўны момант у запазычанні слоў, у іх празмерным выкарыстанні: запазычанні абцяжарваюць зразумеласць дыялогаў, пазбаўляюць мову нацыянальнага каларыту.

6. **Словы-спадарожнікі.** Словы-спадарожнікі, блізкія да моўных штампаў, таксама засмечваюць мову. Яны механічна ўжываюцца ў публіцыстыцы, у справавых паперах, часам іх змест не адпавядае сітуацыі, тым

большая шкода наносіцца імі маўленню, асабліва нязмушанаму: крытыка – *вострая*, адпачынак – *заслужаны*, задачы – *канкрэтныя*, меры – *своечасовыя*.

7. **Прафесіяналізмы вузкасפעцыяльнага характару.** Гэтыя лексемы таксама могуць парушаць чысціню маўлення з-за незразумеласці іх семантыкі і празмернага выкарыстання. Аднак без прафесіяналізмаў немагчыма стварыць пэўную прафесійную атмасферу ў мастацкім стылі. Для атрымання агульнага ўражання ад мастацкага тэксту зусім не абавязкова ведаць значэнне ўсіх прафесіяналізмаў.

9. **Словы-паразіты** – гэта словы і выразы, якія без патрэбы паўтараюцца ў маўленні асобных людзей. Яны выкарыстоўваюцца механічна і не маюць ніякай інфармацыі. Гэтыя словы адцягваюць ўвагу ад зместу выказвання, скажаюць думку. **Існуе шэрг прычын, па якіх чалавек ужывае словы-паразіты:** беднасць слоўніка апавядальніка; няўменне думаць і гаварыць перад аўдыторыяй (публічна); адсутнасць моўнага чутця і раўнадушнае стаўленне да мовы. Ужыванне слоў-паразітаў заўсёды ўспрымаецца як моўная загана, якая парушае чысціню маўлення. На думку студэнтаў асабліва часта выкарыстоўваюцца такія словы-паразіты і выразы: значыць, вось, так, ну, гэта, а...; ціпа; блін; карацей; як бы; гэта самае; на самой справе; па ходу.

Існуе вялікая колькасць слоў і выказаў, якія парушаюць чысціню нашага маўлення, у тым ліку чысціню маўлення сучаснага студэнта. Каб пазбегнуць гэтага, неабходна адмовіцца ад ужывання такіх слоў, семантыка якіх нам невядома і якія парушаюць мілагучнасць мовы, а таксама чысціню нашага маўлення. Калі мы не будзем ставіцца аб'якава да сваёй гаворкі і будзем карыстацца правіламі, тады наша маўленне будзе прыгожым і зразумелым, чыстым і выразным.

1. Інтэрнэт партал «StudFiles» [Электронны рэсурс] / Рэжым доступу : <https://studfiles.net/preview/3052845/page:12>.

2. Інтэрнэт партал «Беларускі дыялектны лексікаграфічны фонд» [Электронны рэсурс] / Рэжым доступу : <https://philology.by/fund>.

3. Кісель, Т.А. Клундук, С.С. Якубук, Н.Р. Культура маўлення / Т.А. Кісель, С.С. Клундук, Н.Р. Якубук. – Брэст : Выд-ва БрДУ, 2011.

Рулевская А.С., студент

Научный руководитель – Ухова И.В.

«ПОЭМА ПАМЯТИ Д.Д. ШОСТАКОВИЧА» А. ЦЫГАНКОВА КАК ОБРАЗЕЦ ЖАНРА МУЗЫКАЛЬНОГО ПОСВЯЩЕНИЯ

В русской инструментальной музыке XIX–XX вв. популярным становится такой жанр как «музыкальное посвящение». Под музыкальными посвящениями следует понимать произведения, в которых композитор сознательно обращается к языковым, формообразующим, драматургическим и жанровым признакам музыки другого композитора, устанавливая тем самым связь с иным композиторским творчеством, то есть с творчеством адресата посвящения. Музыкальные посвящения могут представлять собой:

- создание собственного крупного целого на основе музыки другого композитора;
- обращение к жанру или музыкальной форме известного сочинения;
- применение элементов стиля адресата посвящения или отдельных композиционно-технических приемов;
- новое решение известной музыкально-драматургической концепции;
- использование заимствованного тематизма в виде цитат и аллюзий на музыку адресата посвящения [3].

Адресатами посвящений могут быть наставники композитора, его близкие, исполнители его сочинений, друзья-музыканты, деятели искусства, с